

УДК 81'255.4 (811.111)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.21>

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФІНАНСОВИХ ТЕРМІНІВ
АНГЛІЙСЬКОЇ ГАЛУЗЕВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

**TRANSLATION PECULIARITIES OF FINANCIAL TERMS
IN ENGLISH PROFESSIONAL LITERATURE**

Крайняк Л.К.,

orcid.org/0000-0003-4713-9416

кандидат філологічних наук, доцент,

*завідувач кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Дуда О.І.,

orcid.org/0000-0003-1586-8884

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Рибіна Н.В.,

orcid.org/0000-0001-6260-9039

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Запропонована стаття присвячена виявленню та аналізу особливостей перекладу фінансових термінів англійської галузевої літератури. На матеріалі корпусу текстів відповідної субмови авторами виокремлено фінансову терміносистему англійської мови та з використанням словників і спеціальних ресурсів виявлено значення її термінів на основі їх функціонування в різножанрових текстах англійської літератури фінансової сфери. У статті здійснено спробу зіставити англійські та українські терміни, що формують відповідні фінансові терміносистеми, на структурному і семантичному рівнях.

Особливу увагу авторами приділено виокремленню тих термінів англійської фінансової субмови, переклад яких викликає певні труднощі (унаслідок існування декількох варіантних відповідностей, відсутності в українській мові термінів-еквівалентів, розбіжності між поняттями, що позначаються термінами-еквівалентами), та виявленню чинників, що зумовлюють проблеми перекладу вищезазначених термінів. З'ясовано, що явище безеквівалентності виникає внаслідок відсутності або неідентифікації того чи іншого поняття, номінованого терміном іноземної мови, в терміносистемі мови перекладу.

Аналіз екстралінгвістичних чинників, що зумовили невідповідність систем понять англійської та української мов, показав, що основною причиною безеквівалентності фінансових термінів англійської мови є принципові відмінності у фінансових сферах обох країн, які виявляються у відсутності в мові перекладу низки понять. Крім того, термінологія фінансової галузі української мови відображає недостатньо високий (порівняно з розвиненими англійськими країнами) рівень розвитку деяких сфер української економіки (ринку цінних паперів, кредитних відносин), що спричиняє меншу роль відповідних господарських операцій в управлінні вітчизняними компаніями і, як наслідок, відсутність низки термінів в українській субмові фінансової галузі.

Результатом розвідки стала запропонована класифікація основних способів перекладу фінансових термінів англійської мови, розроблена на основі аналізу різножанрових текстів англійської літератури фінансової галузі.

Ключові слова: фінансова терміносистема англійської мови, способи перекладу, безеквівалентність термінів, фінансова субмова, різножанрові тексти.

The article is devoted to the identification and analysis of the financial terms translation peculiarities in the English professional literature. On the basis of the text corpus of the corresponding sublanguage the authors have identified the financial terminology system of the English language and used dictionaries and special resources to reveal the meaning of its terms on the basis of their functioning in the English different genre texts of the financial sphere. This article attempts to compare English and Ukrainian terms that form the corresponding financial terminologies at structural and semantic levels.

The authors pay special attention to the English financial terms, the translation of which causes certain difficulties (due to the existence of several variant versions, absence of terms-equivalents in the Ukrainian language, differences between the concepts that are denoted by terms-equivalents) and to identification of the constraints that cause the translation problems of the above mentioned terms. It was found that the phenomenon of non-equivalence occurs as a result of the absence or non-identification of this or that concept, which is nominated by a foreign language term, in the term-system of the translation language.

The analysis of extralinguistic factors that caused the incompatibility of the English and Ukrainian language systems has shown, the main reason for the non-equivalence of the English financial terms is the principle differences in the financial spheres of both countries, which manifest themselves in the absence of a number of concepts in the language of the translation. Moreover, the terminology of the financial sector in Ukrainian language reflects the low level of some spheres development of Ukrainian economy compared to the developed English countries: in particular, the market of securities, credit relations, which leads to a reduced role of corresponding business operations in the management of domestic companies and, as a result, the absence of the terms range in the Ukrainian financial sublanguage.

The research resulted in the proposed classification of the main ways of translating English financial terms, developed on the basis of the different genre texts analysis of the English financial literature.

Key words: financial terminology system of the English language, translation methods, non-equivalence of terms, financial sublanguage, multi-genre texts.

Постановка проблеми. Планова економіка відійшла в минуле. Натомість з'явилися нові економічні моделі, що спричинило створення сучасної системи термінів і появу труднощів перекладу текстів фінансових документів, які потоком ринули до нас з-за кордону і які становлять особливий інтерес для вивчення як для лінгвістів, так і для фахівців фінансової галузі. Фінансова сфера відображає різноманіття взаємин між людьми, що склалися в результаті товарообміну протягом століть. Фінанси і банківська справа, фондові біржі та інвестиції, фінансові інструменти, управлінські системи, фіскальна політика та багато іншого – усе це різні аспекти фінансової діяльності. Кожна сфера фінансової галузі (з точки зору лінгвістики) має свою структуровану систему термінів, яка може бути спільною для декількох аспектів фінансової діяльності одночасно. З огляду на це, проблема адекватного перекладу цієї галузевої термінології продовжує залишатись актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання перекладу термінів і складання галузевих термінологічних словників перебуває в полі зору сучасних мовознавців протягом останніх десятиліть [2; 3; 4; 5; 10; 14]. Ці питання безпосередньо пов'язані з безперервним процесом ста-

новлення і розвитку окремих терміносистем, системний опис яких становить значний інтерес для сучасних учених. В останні роки особливо багато дисертаційних досліджень присвячувалося вивченню проблем перекладу термінів і міжмовному порівнянню окремих терміносистем вихідної мови та мови перекладу [1; 7; 12; 13].

Процеси інтеграції та глобалізації бізнесу, розширення міжнародного співробітництва, динамічний розвиток економічних відносин роблять субмову фінансової галузі об'єктом пильної уваги дослідників [1; 7; 8; 12; 13; 15]. Інтерес для лінгвістів становить як вивчення розвитку фінансової термінології тієї чи іншої мови, так і дослідження проблем її перекладу. У згаданих дослідженнях проводиться міжмовне зіставлення терміносистем фінансової галузі і вивчаються проблеми її перекладу.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у встановленні системи структурних і понятійних відповідностей між англійською та українською терміносистемами фінансової галузі. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

– виокремлення фінансової терміносистеми на матеріалі корпусу текстів англійської галузевої літератури;

– виявлення значень термінів на основі їх функціонування в різножанрових текстах англійської літератури фінансової сфери з використанням словників і спеціальних ресурсів;

– зіставлення англійських і українських термінів, що формують відповідні фінансові терміносистеми на структурному і семантичному рівнях;

– виявлення термінів англійської фінансової субмови, переклад яких викликає певні труднощі (унаслідок існування декількох варіантних відповідей, відсутності в українській мові термінів-еквівалентів, розбіжності між поняттями, що позначаються термінами-еквівалентами); виявлення чинників, що зумовлюють проблеми перекладу.

Виклад основного матеріалу. Під час перекладу текстів фінансових документів з англійської мови українською важливо враховувати їх лексичні та граматичні особливості. Саме терміни становлять основу спеціального тексту фінансової галузі чи фінансового документа та найбільшу складність для перекладача. Говорячи про еквівалентність термінів, необхідно зазначити, що через типологічні відмінності між українською та англійською мовами в перекладі термінів фінансової галузі спостерігаються певні семантичні розбіжності, які спричиняють безеквівалентність.

Явище безеквівалентності виникає внаслідок відсутності або неідентифікації того чи іншого поняття, номінованого терміном іноземної мови, в терміносистемі мови перекладу. Аналіз екстралінгвістичних чинників, що зумовили невідповідність систем понять англійської та української мов, показав, що основною причиною безеквівалентності фінансових термінів англійської мови є принцип відмінності у фінансових сферах обох країн, які виявляються у відсутності в мові перекладу цілого ряду понять (наприклад, *справедлива вартість, відкладене оподаткування* та ін.). Крім того, термінологія фінансової галузі української мови відображає недостатньо високий (порівняно з розвиненими англійськими країнами) рівень розвитку деяких сфер української економіки (ринку цінних паперів, кредитних відносин), що спричиняє меншу роль відповідних господарських операцій в управлінні вітчизняними компаніями і, як наслідок, відсутність низки термінів в українській субмові фінансової галузі.

Неоднозначність визначення поняття «термін» існує через безліч точок зору щодо його ознак. «Термін (лат. *terminus* – межа, границя, прикордонний знак) – слово або словосполучення, яке точно позначає будь-яке поняття, що використовується в науці, техніці, мистецтві. На відміну від

слів загальноживаних, які часто бувають багатозначними, терміни, як правило, однозначні, їм не властива також експресія» [4, с. 486]. Проте багато термінів володіють більше ніж одним значенням, а одне і те ж слово може бути терміном у різних галузях. Уважається також можливим використання декількох спеціальних лексичних одиниць для номінації одного і того ж поняття. З огляду на це, можна говорити про багатозначність, омонімію і синонімію термінів.

Із точки зору морфології терміни діляться на прості (*deal, lease, tax*), похідні (*liquidity, hypothecation*), складні (*stockholder, creditworthiness, markdowns*), терміни-словосполучення (*expiration date*) та терміни-скорочення (*LLC – limited liability company*) [3, с. 32–34].

Залежно від кількості складників терміни-словосполучення можуть бути двочленні, тричленні і багаточленні. Термінологія охоплює значний клас спеціальної лексики (включно з інтернаціональними словами). Багато термінів запозичуються з мови в мову або через мову-посередника, а також для значного пласту термінологічної лексики характерним є греко-латинське походження [5, с. 51]. За допомогою терміна можна чітко і стисло передати суть і зміст предмета, поняття чи реалії, що номінується. Для нього характерна співвідносність із точно визначеними поняттями і прагнення до однозначності в межах однієї термінології, тому багато англійських термінів мають постійні лексичні відповідники в українській мові [3, с. 27]. (наприклад, *depositor – вкладник, income – дохід*).

Є кілька способів перекладу атрибутивних словосполучень: дослівний переклад (калькування), транскрипція і транслітерація, семантичний еквівалент або функціональна аналогія, експлікація, поєднання кількох прийомів перекладу, повне копіювання англійського словосполучення.

Дослівний переклад (калькування) полягає «в перекладі частинами слова або словосполучення з подальшим з'єднанням цих частин». Часто визначальна частина терміна може передаватися прикметником, також можлива зміна порядку розташування компонентів, а смислові зв'язки можуть передаватися за допомогою прийменників. Наприклад: *mortgage tax – іпотечний податок, acquisition price – ціна придбання, income statement – звіт про доходи, retail branch network – мережа роздрібних філій*.

Наприклад, розглянемо термін *хеджувати*, що зовсім недавно з'явився у вітчизняній фінансовій сфері. *Хеджувати – хеджування – хедж* є словами-кальками з англійської мови, оскільки

точного еквівалента цього фінансового поняття в українській мові не існує. Слово *хедж* із відомого англійського прислів'я означає «жива огорожа; перешкода»: *A hedge between keeps friendship green*. Але зовсім несподіваним чином розкривається поняття, що позначається фінансовим терміном у контексті: 1) хеджування; 2) інструмент, який використовується для хеджування (обмеження ризиків) або захисту від інфляції.

Наступний приклад – термін *ліквідність*. Первісне значення цього слова означає *рідкий стан*, а *liquidity* – *рідина*. Одночасно з цим значенням слова у сфері фінансів останнім часом поширилися терміни *ліквідний* і *ліквідність*, які номінують зовсім інші поняття, як-от *здатність активів швидко і без втрат перетворюватися в готівку*.

Розглянемо приклади перекладу термінів в уривку з фінансової статті в одному з британських журналів:

“Today banks offer the widest range of financial services to the public but the most important of them are lending and investing money. Granting loans supports business investment and consumer spending provides jobs and income to thousands of community residents. ... The securities portfolio provides income, liquidity, cash flow diversification, reduced risks and shelters bank earning when interests on loans decline”.

У тексті термін *liquidity* розміщується поруч з іншим словом, подібним за змістом до початкового його значення, – *рідина*, *потік*; *flow* у термінологічному словосполученні *cash flow* – *потік готівки*.

Метод зіставлення початкового значення слова з похідним, набутим в економічному контексті, дає змогу помітити, що обидва значення функціонально пов'язані між собою. Найпоширеніша рідина в природі – вода, яка є основною умовою життя у всіх її виявах на землі. Гроші або готівка неодноразово порівнювалися з водою: *Гроші – що вода: прийшла і пішла* (українська народна приказка). Але і в англійській мові спостерігається подібний вияв асоціативного характеру, коли гроші розглядаються як рідина, що утворює потік – *cash flow*. Потік грошових засобів є водночас джерелом існування фінансового життя. Паралелі можна продовжувати: як вода має свої джерела, так і у фінансовій галузі існує поняття *джерело ліквідності* – *sources of liquidity* тощо.

Однак для повного з'ясування сенсу цього або іншого тексту фінансового дискурсу вищевикладеного тлумачення, заснованого на функціональній схожості термінів, може бути недостатньо. Для здійснення адекватного перекладу цих чи

інших термінів обов'язковим є врахування дефініції понять, що позначаються цими термінами. Наприклад: *liquid* – здатний швидко і без втрат перетворитися на готівку; *cash flow* – різниця між усіма готівковими надходженнями та платежами компанії, що відображає здатність виконати поточні обов'язки.

Як показує практика, найбільші труднощі під час перекладу викликають терміни, утворені з двох слів і більше, які позначають одне поняття або явище фінансової діяльності. Частотність уживання таких термінологічних словосполучень є високою, що спричиняє проблеми, якщо перекладач не володіє достатнім досвідом перекладу таких термінологічних конструкцій та має недостатній рівень компетентності у фінансовій сфері.

Транскрипція є перекладом англійського слова українською мовою через відтворення за допомогою українських літер його звукового образу (фонемного складу). Транскрипція – метод перекладу, за якого переклад замінюється актом запозичення звукової форми слова разом із його значенням із вихідної мови в мову перекладу.

Транслітерація – «переклад англійського слова українською мовою через відтворення його графічної форми (літерного складу) за допомогою української абетки». [2, с. 37]. Такі прийоми використовують у перекладі назв фірм, корпорацій та інших організацій (наприклад, *Special Systems Industry* – Спешел системз індастрі). Транслітерація і транскрипція доречні тоді, коли українського еквівалента не існує через відсутність відповідної фінансової реальності в українській економічній професійній сфері, а тлумачення його є надто громіздким, наприклад: *hedger* – хеджер, *hedging* – хеджинг, хеджування, *netting* – нетинг, *acceptor* – акцептор, акцептант. Якщо в назві організації є загальнозжиті слова, то вони можуть передаватися за допомогою транскрипції, транслітерації, калькування або семантичного еквівалента [8, с. 47].

Наступний спосіб перекладу термінів – семантичний еквівалент, або функціональна аналогія. Цей прийом передбачає «використання реальних українських слів, які повністю або частково відображають значення англійського терміна» [14, с. 47]. Наприклад, для словосполучення *capital productivity* в українській мові існує відповідник *фондовидатність*.

Експлікація (описовий переклад) використовується в тому разі, якщо неможливо підібрати еквівалент у мові перекладу. Такий спосіб полягає в передачі значення слова за допомогою його опису, пояснення. Словосполучення *market*

auction можна перекласти за допомогою описового перекладу – *торгівля цінними паперами методом аукціону*.

Для фінансової терміносистеми української мови можливе поєднання декількох прийомів перекладу одночасно: використання калькування і транслітерації або транскрипції; транскрипції і описового перекладу; транскрипції, калькування і функціональної аналогії; калькування, транскрипції і описового перекладу [10, с. 48–49], наприклад: **quality control engineering** – *техніка контролю якості*. За умови повного копіювання англійського словосполучення термін передається латиницею.

У процесі перекладу багатокомпонентних термінів фінансової субмови необхідно встановити ключове слово і внутрішні смислові зв'язки. Наприклад, для правильного перекладу термінологічного словосполучення **immovable property gains tax** спочатку добираємо еквівалент ключового слова **tax** – *податок*, потім **gains** – *прибуток* і поєднання **immovable property** – *нерухоме майно*. У підсумку отримуємо еквівалентне термінологічне словосполучення *податок на прибуток від нерухомого майна*.

Для адекватного перекладу термінів українською важливо спиратися на контекст. Тлумачний словник або довідкове джерело можуть допомогти прояснити значення терміна. Наприклад, слово **rate** позначає *ставка* в словосполученні **interest rate**, але в словосполученні **inflation rate** вживається в значенні *рівень інфляції* [6, с. 155]. Також необхідно враховувати географічні і країнознавчі реалії, вміти правильно підібрати лексичну відпо-

відність терміна або скористатися калькою, якщо еквівалента в мові перекладу немає.

Висновки. Таким чином, у перекладі термінів англійської фінансової субмови необхідно враховувати сферу їх застосування і контекст, а також смислові зв'язки між компонентами в термінах-словосполученнях. Основними прийомами перекладу англійських термінів фінансової галузі є такі: підбір еквівалента, дослівний переклад (калькування), транскрипція і транслітерація, семантичний еквівалент або функціональна аналогія, експлікація, поєднання кількох прийомів перекладу, повне копіювання англійського словосполучення.

Аналіз екстралінгвістичних чинників, що зумовили невідповідність систем понять англійської та української мов, показав, що основною причиною безеквівалентності фінансових термінів англійської мови є принципові відмінності у фінансових сферах обох країн, які виявляються у відсутності в мові перекладу низки понять. Крім того, термінологія фінансової галузі української мови відображає недостатньо високий (порівняно з розвиненими англійськими країнами) рівень розвитку деяких сфер української економіки (ринку цінних паперів, кредитних відносин), що спричиняє меншу роль відповідних господарських операцій в управлінні вітчизняними компаніями і, як наслідок, відсутність низки термінів в українській субмові фінансової галузі.

Результатом розвідки стала запропонована класифікація основних способів перекладу фінансових термінів англійської мови, розроблена на основі аналізу різножанрових текстів англійської літератури фінансової галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агаркова Н.Э. Концепт «Деньги» как фрагмент английской языковой картины мира (на материале американского варианта английского языка): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Иркутск, 2001. 171 с.
2. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. Москва : Академия, 2004. 352 с.
3. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации : учебное пособие. Москва : КомКнига, 2006. 160 с.
4. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва, 1975. 354 с.
5. Виноградов В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы. Москва : Высшая школа, 1971. 240 с.
6. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 348 с.
7. Довбыш О.В. Английская финансовая терминология и проблемы ее перевода на русский язык : на материале годовых финансовых отчетов зарубежных компаний : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2008. 189 с.
8. Ерогова А.М. Теория и практика перевода экономических текстов с английского языка на русский. Москва : Просвещение, 1986. 122 с.
9. Казакова Т.А. Теория перевода. Киев, 2007. URL: <http://irikha.com/library.php?page=1&clause=085> (дата звернення: 12.10.2021).
10. Карасик В.И. Языковой круг. Личность. Концепты. Дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
11. Кияк Т.Р., Д'яков А.С., Куделько З.Б. Основи термінотворення. Київ : Наукова думка, 2000. 206 с.
12. Кланцакова А.Ю. Метафора в структуре экономического дискурса: опыт комплексного исследования (на материале английского языка). Иркутск, 2003. 234 с.
13. Крупнов В.Н. Пособие по общественно-политической и официально-деловой лексике. Москва, 1984. 232 с.

14. Скороходько Е.Ф. Сучасна англійська термінологія. Київ : Український інститут лінгвістики і менеджменту, 2002. 76 с.

15. Фурт Д.В. Особливості перекладу термінів фінансової сфери українською мовою з англійської. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 2019. № 39. Том 3. С. 89–93. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v39/part_3/Filologi39_3.pdf (дата звернення: 25.10.2021).